

Dansk sproghistorie

11

200 e.Kr. – 4000 f.Kr.
den germanske og indoeuropæiske kontekst

Thomas Olander
Roots of Europe, INSS, Københavns Universitet
22. november 2010

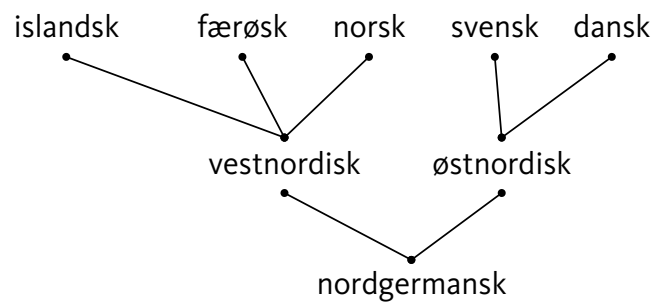
► i dag

- opfølgning
- de nordiske sprog
- de germanske sprog
- de indoeuropæiske sprog
- den germanske lydforskydning
- øvelse: den germanske lydforskydning
- Verners lov
- **tema: indoeuropæiseringen af Danmark**
- planlægning af lektion 12

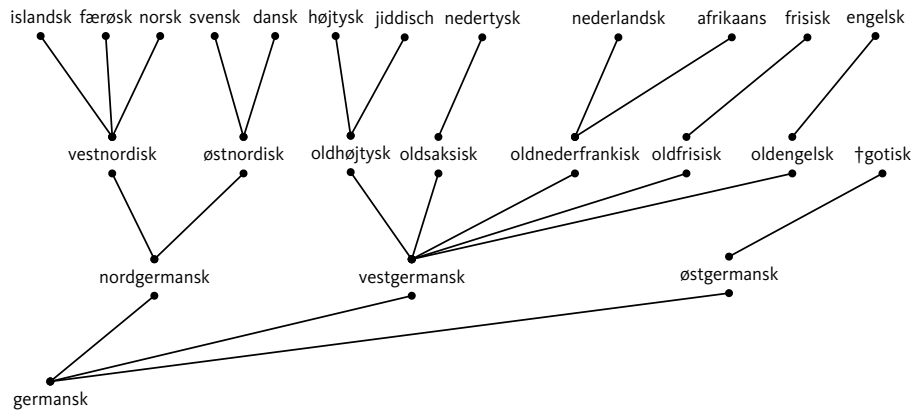
▸ opfølgning

- kursets dobbelte formål
  - 1 indsigt i det danske sprogs historie
  - 2 forståelse af sprogudvikling generelt
- »gottonsk« = germansk
  - foreslået af Gudmund Schütte (1872-1958) i 1912
  - litt.: Hans Frede Nielsen, »On the terms for Germanic employed by Scandinavian scholars in the 19th and 20th centuries«. – Beck et al. (eds.) *Zur Geschichte der Gleichung »germanisch-deutsch«* (Reallexikon der germanischen Altertumskunde, Ergänzungsbände, 34). Berlin / New York: de Gruyter, 2004, s. 309-23 (s. 315-16 om »gottonsk«)

▸ de nordiske sprog

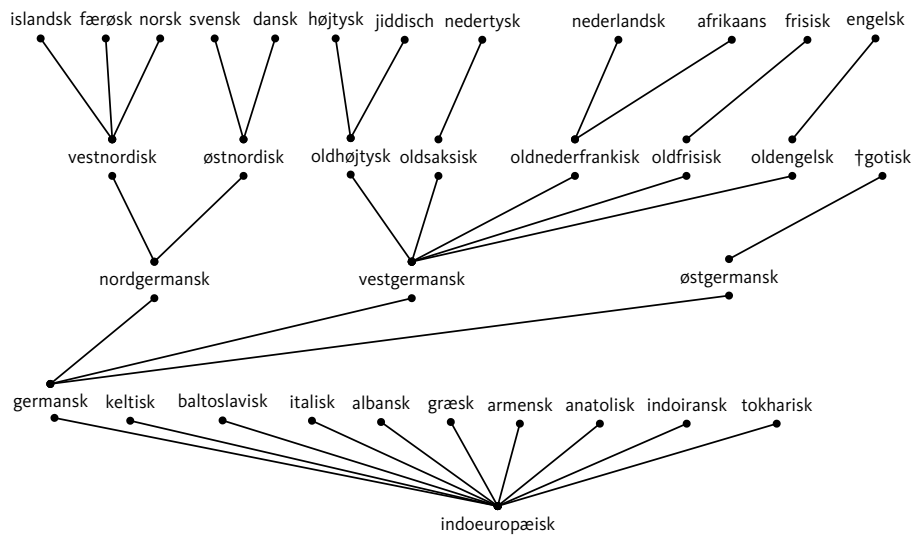

► de germanske sprog

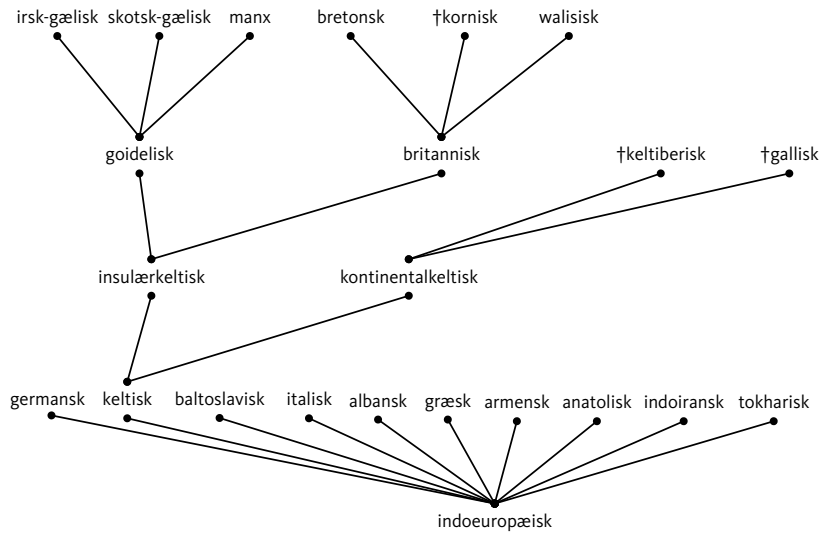
Thomas Olander · Dansk sproghistorie 11. 200 e.Kr. – 4000 f.Kr.: den germ. og ie. kontekst (22. november 2010)

► de indoeuropæiske sprog: germansk

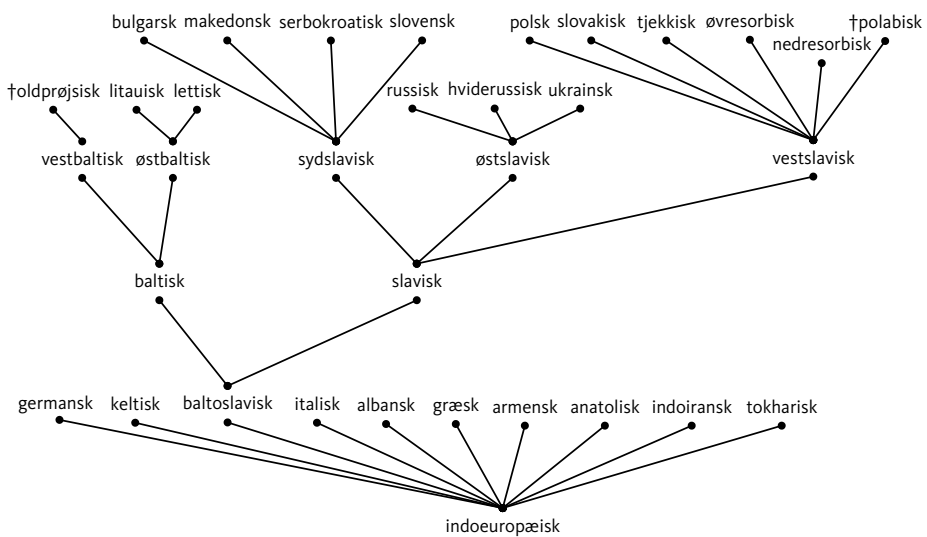
Thomas Olander · Dansk sproghistorie 11. 200 e.Kr. – 4000 f.Kr.: den germ. og ie. kontekst (22. november 2010)

▸ de indoeuropæiske sprog: keltisk

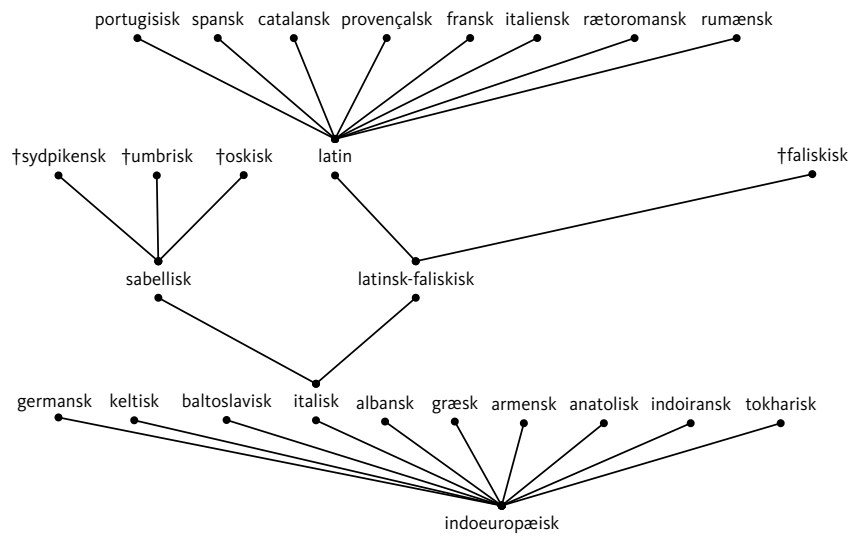
Thomas Olander · Dansk sproghistorie 11. 200 e.Kr. – 4000 f.Kr.: den germ. og ie. kontekst (22. november 2010)

▸ de indoeuropæiske sprog: baltoslavisk

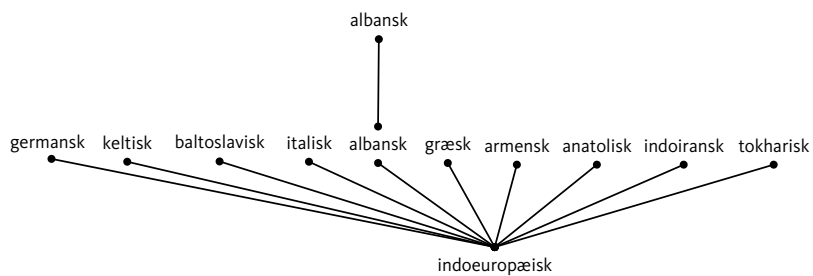
Thomas Olander · Dansk sproghistorie 11. 200 e.Kr. – 4000 f.Kr.: den germ. og ie. kontekst (22. november 2010)

▸ de indoeuropæiske sprog: italisk

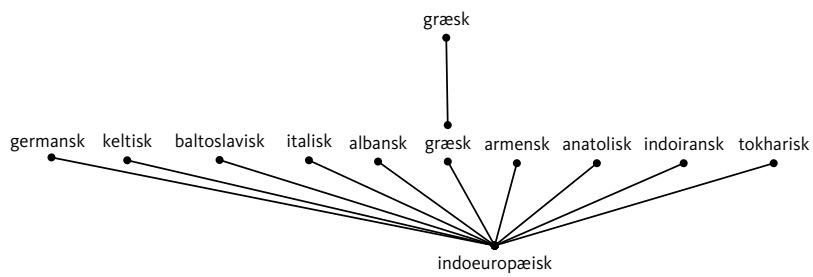
Thomas Olander · Dansk sproghistorie 11. 200 e.Kr. – 4000 f.Kr.: den germ. og ie. kontekst (22. november 2010)

▸ de indoeuropæiske sprog: albansk

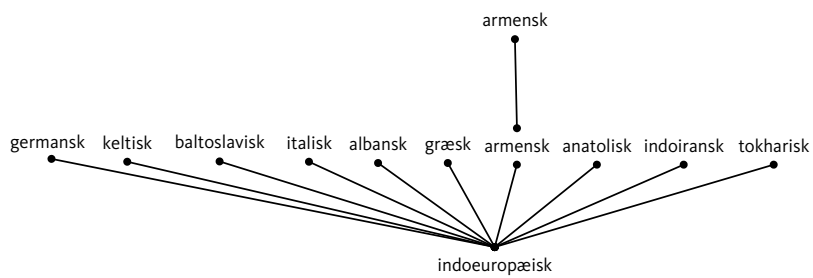
Thomas Olander · Dansk sproghistorie 11. 200 e.Kr. – 4000 f.Kr.: den germ. og ie. kontekst (22. november 2010)

▸ de indoeuropæiske sprog: græsk

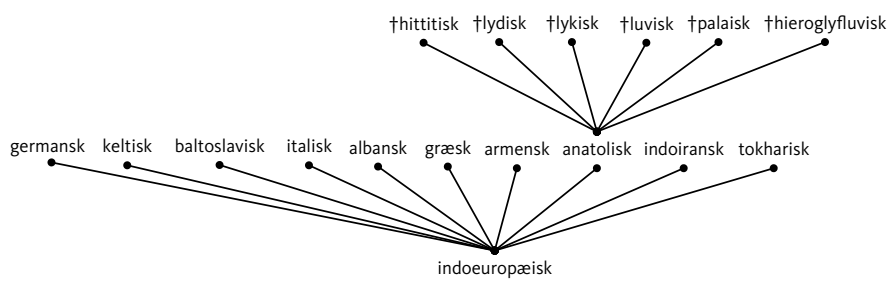
Thomas Olander · Dansk sproghistorie 11. 200 e.Kr. – 4000 f.Kr.: den germ. og ie. kontekst (22. november 2010)

▸ de indoeuropæiske sprog: armensk

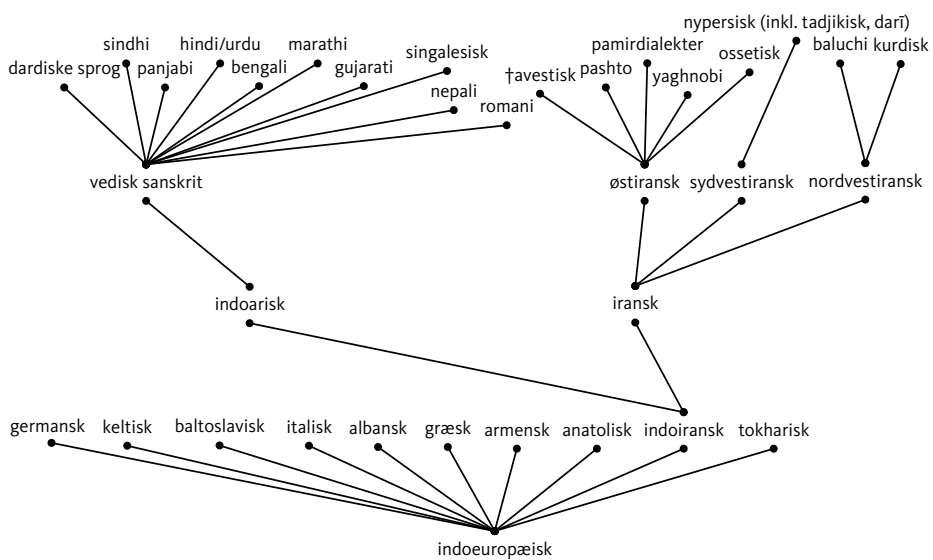
Thomas Olander · Dansk sproghistorie 11. 200 e.Kr. – 4000 f.Kr.: den germ. og ie. kontekst (22. november 2010)

▸ de indoeuropæiske sprog: anatolisk

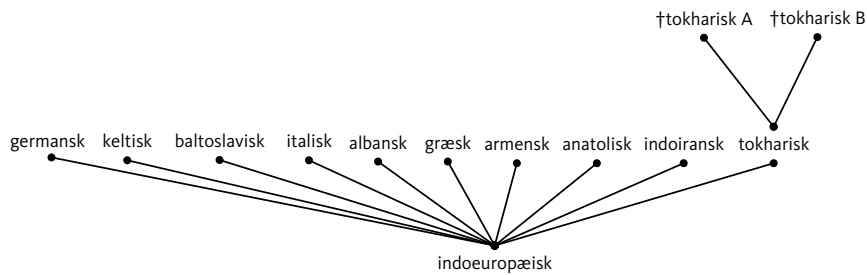
Thomas Olander · Dansk sproghistorie 11. 200 e.Kr. – 4000 f.Kr.: den germ. og ie. kontekst (22. november 2010)

▸ de indoeuropæiske sprog: indoiransk

Thomas Olander · Dansk sproghistorie 11. 200 e.Kr. – 4000 f.Kr.: den germ. og ie. kontekst (22. november 2010)

▸ de indoeuropæiske sprog: tokharisk

Thomas Olander · Dansk sproghistorie 11. 200 e.Kr. – 4000 f.Kr.: den germ. og ie. kontekst (22. november 2010)

▸ den germanske lydfor skydning

ie.	germ.	dansk	ie.	andre sprog
*p	> *f	fod	*pōds	skt. pāt, gr. poús, lat. pēs
*t	> *þ	tre	*tréjes	skt. tráyah, lat. trēs, gr. treîs
*k/k̂	> *h	hundrede	*k̂m̂tóm	skt. šatám, gr. hekatón, lat. centum
*kʷ	> *hʷ	hvad	*kʷód	skt. kád, lat. quod
*b	> *p	læbe	*leb-	lat. labium
*d	> *t	tand	*h,dónt-	skt. dánt-, gr. odoús, lat. dēns
*g/ĝ	> *k	korn	*ĝrh₂nóm	skt. jīrṇám, lat. grānum
*gʷ	> *kʷ	kvinde	*gʷénə₂	skt. jáni-, gr. gyné
*bʰ	> *b	bro(de)r	*bʰráh₂tōr	skt. bhrātā, lat. frāter
*dʰ	> *d	datter	*dʰugə₂tér	skt. duhitā, gr. tʰygátēr
*gʰ/ĝʰ	> *g	gås	*gʰáns	gr. kʰén
*gʷʰ	> *gʷ	syng	*sengʷh-	gr. ompʰé

Thomas Olander · Dansk sproghistorie 11. 200 e.Kr. – 4000 f.Kr.: den germ. og ie. kontekst (22. november 2010)

▸ øvelse: den germanske lydforskydning, 1/3

- hvilke lyde i indoeuropæisk svarer de understregede lyde til?

<u>b</u> ære	<u>k</u> o
<u>t</u> ræ	<u>v</u> ide
<u>r</u> od	<u>d</u> ej
<u>k</u> væg	<u>t</u> orn
<u>u</u> d	<u>h</u> oved
<u>p</u> lenum	<u>st</u> å
<u>a</u> ger	<u>f</u> æ

▸ øvelse: den germanske lydforskydning, 2/3

<u>b</u> ære	skt. <i>bhárati</i> , gr. <i>p^hérō</i> , lat. <i>ferō</i>
<u>t</u> ræ	skt. <i>dáru</i> , gr. <i>dóry</i>
<u>r</u> od	lat. <i>radix</i>
<u>k</u> væg	skt. <i>jīvá-</i> , gr. <i>bíos</i> , lat. <i>vīvus</i>
<u>u</u> d	skt. <i>ud-</i>
<u>p</u> lenum	låneord, svarer til da. <i>fuld</i>
<u>a</u> ger	skt. <i>ájra-</i> , gr. <i>agrós</i> , lat. <i>ager</i>

▸ øvelse: den germanske lydfor skydning, 3/3

<u>k</u> o	skt. <i>gáv-</i> , gr. <i>boûs</i> , lat. <i>bōs</i>
<u>v</u> ide	skt. <i>véda-</i> , gr. <i>oîda</i> , lat. <i>videō</i>
<u>d</u> eĵ	skt. <i>dégdhi</i> 'besmører', lat. <i>fiŋgō</i>
<u>t</u> orn	skt. <i>tŷna-</i>
<u>h</u> oved	lat. <i>caput</i>
<u>st</u> å	skt. <i>sthā-</i> , lat. <i>stare</i> , gr. <i>hístēmi</i>
<u>f</u> æ	skt. <i>pásu-</i> , lat. <i>pecū</i>

▸ Verners lov

- Karl Verner, »Eine ausnahme der ersten lautverschiebung«. *Zeitschrift für vergleichende Sprachforschung* 23 (1875), 97–130
- frikativerne *f *þ* *h* *h^w* *s* bevares medalt kun ustemte hvis de følger en betonet vokal, ellers bliver de stemte (*b *d* *g* *g^w* *z*)
  - ie. *pā₂tēr > førgerm. *fapēr > urgerm. *fadēr (oldeng. *fæder*, ty. *Vater*)
    - vedisk *pitā* viser det oprindelige accentsted
- jf. uden Verners lov
  - ie. **b^hrāh₂tōr* > førgerm. *brōþōr > urgerm. *brōþōr (oldeng. *brōþor*, ty. *Bruder*)
    - vedisk *bhrātā* viser det oprindelige accentsted

▸ tema: indoeuropæiseringen af Danmark, 1/3

- efter ca. 9300 f.Kr.: Danmark befolkes (igen)
- ca. 3900 f.Kr.: agerbrug og kvægavl indføres (tragtbægerkulturen)
- tidligt i 3. årt.: enkeltgravskulturens ankomst i Jylland

illustration fra wikipedia.org

illustration fra wikipedia.org

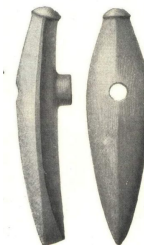

illustration fra wikipedia.org

Thomas Olander · Dansk sproghistorie 11. 200 e.Kr. – 4000 f.Kr.: den germ. og ie. kontekst (22. november 2010)

▸ tema: indoeuropæiseringen af Danmark, 2/3

- pollendiagram (sydlige Thy, Nordvestjylland)

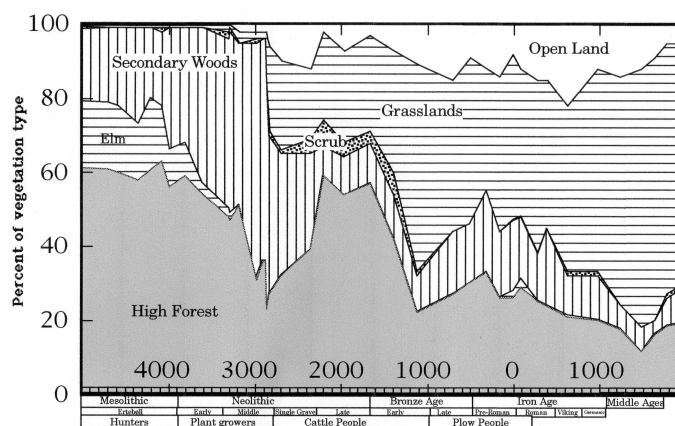

illustration fra Kristiansen 2009

Thomas Olander · Dansk sproghistorie 11. 200 e.Kr. – 4000 f.Kr.: den germ. og ie. kontekst (22. november 2010)

▸ tema: indoeuropæiseringen af Danmark, 3/3

- Jamna-kulturen (ca. 3600-2200 f.Kr.)

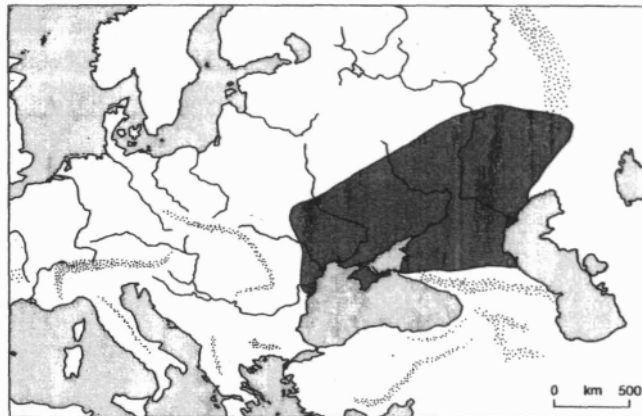

illustration fra Mallory & Adams 1997

Thomas Olander · Dansk sproghistorie 11. 200 e.Kr. – 4000 f.Kr.: den germ. og ie. kontekst (22. november 2010)

▸ planlægning af lektion 12

- 1. time: ?
- 2. time: redskabstime
- 3. time: Michael Ejstrup om danske dialekter

Thomas Olander · Dansk sproghistorie 11. 200 e.Kr. – 4000 f.Kr.: den germ. og ie. kontekst (22. november 2010)